

Ohjeita aineidemme sähköisiin ylioppilaskokeisiin vastaamisesta ja vastausten arvostelusta

Historian ja yhteiskuntaopin kokeenlaadintaryhmän puolesta Jan Lofström

Aineidemme sähköisiä ylioppilaskokeita on käsitelty Kleiossa (2/2016), ja kokeet olivat aiheena myös HYOL:n syyspäivillä ja aineidemme sensorikoulutuseminaarissa marraskuussa. Seuraavassa pyrimme vastaamaan kysymyksiin, joita on esitetty näissä keskusteluissa. Kertaamme myös joitain Kleio-lehden artikkelissa käsiteltyjä asioita.

Tehtävät ja niiden maksimipisteet

Tehtävät ensi vuoden kokeisiin on laadittu vuoden 2015 lukion opetussuunnitelman perusteet huomioon ottaen, mutta on myös tiedostettu, että kokeisiin osallistuu 2003 perusteiden mukaan opiskelleita kokelaita vielä joitain vuosia ja kokeen täytyy olla myös heille oikeudenmukainen. Entinen syventävä YH4-kurssi on muuttunut pienin sisältömuutoksin pakolliseksi YH3-kurssiksi, ja tämä on otettu huomioon kokeiden laadinnassakin.

Vastausten maksimipisteet muuttuvat ja ovat jatkossa 20 ja 30 pistettä. Koko kokeen maksimipistemäärä on 120 pistettä. Kokelas saa vastata korkeintaan viiteen tehtävään. Kokeessa on kuusi 20 pisteen ja kolme 30 pisteen tehtävää, ja jälkimmäisistä kokelas saa vastata enintään kahteen, EI SIIS KAIKKIIN kolmeen ”jokeritehtävään”! Lienee tavallista, että kokelas vastaa kahteen 30 ja kolmeen 20 pisteen tehtävään tai yhteen 30 ja neljään 20 pisteen tehtävään. On toki luovallista vastata myös viiteen 20 pisteen tehtävään. Historian ja yhteiskuntaopin kokeissa ei ole tehtäviä, joihin kokelaan on pakko vastata.

Syksyn 2016 filosofian kokeessa laudaturin raja oli 88 pistettä, maantieteen kokeessa 91 pistettä. Historian ja yhteiskuntaopin kokeissa laudaturin raja on todennäköisesti samalla tasolla, joten pelkkiin 20 pisteen tehtäviin vastaamallakin lienee mahdollista saada laudatur. Se on toki vaikeaa, niin kuin tähänkin saakka on ollut hankalaa saada laudatur vastaamalla vain kuuden pisteen tehtäviin.

Syksyn 2016 filosofian kokeessa approbaturin raja oli 25 ja maantieteen kokeessa 36 pistettä. Voidaan olettaa, että meidänkin aineissamme raja on 30 pisteen tienoilla. Se vastaa entistä tilannetta, että approbaturin raja aineissamme on ollut tavallisesti 8–11 pistettä eli vajaat kaksi kertaa perustehtävän maksimipisteet.

Kokeessa vastaaminen

Toistaiseksi kokelas ei yhteiskuntaopin ja historian reaalikokeissa tarvitse vastauksen laatimisessa kuin tekstinkäsittelyohjelmaa. Myöhemmin aineidemme kokeisiin saattaa tulla tehtäviä, joissa edellytetään muidenkin ohjelmien käyttöä (esim. grafiikka, kuva-analyysi), mutta niihin askeleisiin valmistaudutaan yhteisymmärryksessä opettajien kanssa. Kokeenlaatijat tiedostavat, että uusien opetussuunnitelmien ja niissä olevien taitotavoitteiden sisäänajo kouluissa vie aikansa ja on hyvä välttää suuria yllätyksiä tehtävien perusratkaisuissa.

Osa kokelaista voi kokea sujuvaksi kirjoittaa vastaukset tekstinkäsittelyohjelmassa ja siirtää ne sitten vastauslomakkeeseen. Tekninen häiriö voi tosin tuhota keskeneräisen vastauksen, ja siksi on syytä tallentaa tekstiä välillä vastauslomakkeellekin. Vastausta suoraan vastauslomakkeelle kirjoitettaessa tekniset häiriöt eivät tuhoa vastausta, sillä lomakkeelta teksti tallentuu reaaliaikaisesti palvelimelle.

Vastaukselle varatussa tilassa olevat merkit tulkitaan vastaukseksi tehtävään. Vaikka merkintä on vain virhelyönti tai muistiinpanoksi aiottuja sanoja, se siis rekisteröityy vastaukseksi. Tämänhetkisen käytännön mukaan sensorit ilmoittavat nämä tapaukset lautakunnan kansliaan, missä ne käsitellään keskitetysti ja

ratkaistaan kukin erikseen, katsotaanko ne vastauksiksi vai 'konsepteiksi', joita ei arvostella. Kokelaita on syytä kehottaa varmistamaan, että arvosteltavaksi ei päädy vastausluonnoksia ja myös että moniosaisissa tehtävissä mikään osa ei jää vahingossa vastaamatta.

Pisteytys

Uudet pistemäärät voivat tuntua hankalilta. Aiemmin enimmäispistemäärä tehtävissä on ollut kuusi tai yhdeksän, ja jatkossa toimitaan paljon hienojakoisemmalla pisteasteikolla. Opettajien ja sensorien piirissä entistä pisteasteikkoa on tosin pidetty kapeana, joten sikäli uusi asteikko on myönteinen asia. Asteikon laajuus vaatinee silti totuttelua. Apuna voi käyttää oheista taulukkoa, jossa on muunnettu entiset pistemäärät uuden asteikon pistemääräksi. Taulukko on pisteille 0–20. Kaikissa 30 pisteen tehtävissä ja joissain 20 pisteen tehtävissä on vanhaan tapaan alakohtia, mutta minkään alakohdan maksimipistemäärä ei ylitä 20 pistettä, joten taulukko soveltuu jokaiseen tehtävään. Todennäköisesti uuteen pisteasteikkoon tottuminen sujuu lopulta melko nopeasti, ja oheinen taulukko on siten ajateltu lähinnä siirtymävaiheen tueksi.

Taulukko vanhojen pisteiden 0–6 muuntamiseksi uusiksi pisteiksi 0–20

0–6 p	0–20 p
1	1–3
2	4–6
3	7–10
4	11–13
5	14–17
6	18–20

30 pisteen tehtävissä on aina alakohtia, kuten tähänkin asti. Niissä kunkin alakohdan vastaus kirjoitetaan omaan 'vastauslaatikkoon' vastauslomakkeessa (ks. esimerkkinä syksyn 2016 filosofian koe), ja opettaja pisteyttää kunkin kohdan erikseen. Opettajan on tärkeää muistaa, että kuten ennenkin kokelas saattaa yhdessä alakohdassa vastata asiaan, jota varsinaisesti kysytään toisessa alakohdassa. Entiseen tapaan joissain 20 pisteen tehtävissä on alakohtia ja jotkut edellyttävät yhtenäistä esseevastausta. Ensin mainituissa kirjoitetaan kunkin alakohdan vastaus eri vastauslaatikkoon, yhtenäiset esseevastaukset tietenkin yhteen laatikkoon.

Sensorikoulutusseminaarissa marraskuussa ehdotettiin kokeiltavaksi, että joidenkin moniosaisenkin tehtävien vastaukset kirjoitettaisiin vain yhteen vastauslaatikkoon, jotta voitaisiin tutkia, näkevätkö opettajat ja sensorit nämä kaksi eri tapaa vastausten arvostelussa erilaisiksi. Kokeiluideaan palataan myöhemmin.

Hyvän vastauksen piirteet

Ylioppilastutkinnon tehtävä on mitata, miten opiskelija on saavuttanut kussakin eri oppiaineessa opetussuunnitelman osoittamat tiedot ja taidot. Esimerkiksi historiassa näitä tietoja ja taitoja ovat olleet opetussuunnitelman mukaisten sisältöjen hallinta ja historian keskeisten käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö, kokelaan kyky tulkita ja arvioida kriittisesti historiallisia lähteitä, tehdä niistä itsenäisiä päätelmiä ja vertailla historiallisia kysymyksiä koskevia tulkintoja sekä ottaa niihin perustellusti kantaa. Uusissa lukion opetussuunnitelman perusteissa korostetaan taitotavoitteita entistä enemmän, joten niiden tulee saada vastaavasti huomiota myös aineidemme reaalikokeissa.

Historiallisen ja yhteiskunnallisen ajattelun taitoja on aiemminkin edellytetty hyviltä koevastauksilta, ja näihin taitoihin on syytä kiinnittää suoritusten arvostelussa entistä enemmän huomiota. Historian ja yhteiskuntaopin arvosteluohjeissa on kuvattu, mitä materiaalista tietoa vastauksissa tulee olla, ja ohjeen alussa on viitattu lyhyesti myös vastausten laadullisiin piirteisiin. Arvosteluohjeet eli hyvän vastauksen

piirteet (hvp) kuvaavat jatkossakin vastauksilta edellytetyt tietosisällöt, mutta niiden alkuun tulee entistä laajempi osa, jossa kuvaillaan, millaisiin laadullisiin piirteisiin arvostelussa kiinnitetään huomiota. Tämä voi olla hyödyllistä kokelaillekin, he kun eivät näytä aina hahmottavan sitä, että vastauksen arvo riippuu myös muusta kuin ”tietobittien” määrästä.

Tehtäväkohtainen hvp:n osa antaa arvostelukriteerit entiseen tapaan kaksiportaisesti eli hyvälle ja kiitettävälle vastauksille. 20 pisteen tehtävissä hyvät vastaukset ovat 7–13 pistettä ja kiitettävät 14–20 pistettä, 30 pisteen tehtävissä vastaavasti 11–20 ja 21–30 pistettä.

Hvp:n alkuun tuleva kuvaus arvostelussa huomioon otettavista vastauksen piirteistä sisältää oheisen tyyppisen taulukon. Taulukkoa hiotaan vielä, se voi siis lopullisessa muodossaan poiketa alla olevasta. Se on tarkoitettu arvostelutyön avuksi, ja se ottaa erityisesti esiin myös taitotavoitteisiin liittyvät vastausten olottuvuudet. Sarakkeissa esitetyt kuvaukset ovat esimerkinomaisia.

	0	Tyydyttävä	Hyvä	Kiitettävä
Tietojen oikeellisuus ja olennaisuus; käsitteellinen täsmällisyys	Ei lainkaan tehtävässä edellytettyä tietoa. Tehtävä on ymmärretty virheellisesti.	Niukkasisältöinen tai sisältää paljolti epäolennaisuuksi a. Käsitteiden kovin puutteellista hallintaa. Vastaa vain osittain tehtävään.	Verraten täsmällistä ja tehtävään hyvin kohdentuvaa tietoa. Käsitteiden hyvää hallintaa.	Täsmällistä tietojen ja käsitteiden hallintaa. Olennaista ja aiheen kannalta mielekkäästi rajattuja tietoja.
Analyttisyys, loogisuus, perustelevuus	Jäsentymätön, sekava. Väitteet vailla perusteluja.	Niukasti perusteita esitetyille väitteille. Heikosti erittelevää aiheen tarkastelua. Luettelomainen tai epäselvä rakenne.	Väitteille verraten hyviä perusteluja, Aiheen tarkastelu johdonmukainen vaikka paikoitellen puutteita. Joiltakin osin analyttinen.	Hyvin analyttinen yleisote. Väitteillä hyvät perustelut ja aiheen tarkastelu johdonmukaista ja argumentoivaa.
Kriittisyys, moniperspektiivisyys, kyky arvioida ja soveltaa tietoja	Ei minkäänlaisia (lähde)kriittisiä huomioita eikä järkiperustaista tietojen arviointia tai soveltamista. Ei merkkejä eri tulkintojen tai vaihtoehtojen pohdintakyvystä .	Heikkoja merkkejä lähdekriittisyydestä. Joitain satunnaisia heikkoja merkkejä eri näkökulmien ja tulkinnallisuuden pohdinnasta. Kyky soveltaa tietoja on heikosti havaittava.	Paikoitellen hyvää (lähde)kriittistä pohdintaa ja hyviä tulkintoja. Joitain hyviä esimerkkejä moniperspektiivistä otetta edustavasta ajattelusta. Joitain merkkejä tietojen arviointikyvystä ja soveltamiskyvystä	Terävä ja oivaltava (lähde)kriittinen ote. Moniperspektiivistä punnittua pohdintaa. Tietojen arviointia ja soveltamista monin paikoin.

--	--	--	--	--

Arviointikoulutusta

HYOL:n syyspäivillä toivottiin, että YTL ja HYOL järjestäisivät yhdessä opettajille koulutustilaisuuksia, joissa arvioidaan koevastauksia ja pohditaan arvosteluratkaisuja. Hyvä ajankohta tilaisuuksille olisi mahdollisesti huhti-toukokuussa. Asiaa selvitetään ja siihen palataan talven aikana.

Kirjoittaja on yliopistonlehtori Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksella.